

Avdelningen för Kunskapsstyrning socialtjänst
(KSS)
Marie-Anne Karlsson
Marie-anne.karlsson@socialstyrelsen.se

Regeringskansliet
Socialdepartementet
s.remissvar@regeringskansliet.se
s.sof@regeringskansliet.se

Socialstyrelsens yttrande över slutbetänkandet Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Socialdepartementets Dnr S2026/00236

Inledning

Socialstyrelsen instämmer i huvudsak i utredningens bedömningar och tillstyrker större delen av utredningens förslag med de synpunkter som redogörs för nedan.

Förslagen i utredningen stärker barn och ungas rättigheter och trygghet samt har principen om barnets bästa i fokus. Socialstyrelsen håller med utredningen om att en lagstiftning som utgör både skydds- och tvångslagstiftning för barn och unga måste uppfylla mycket högt ställda krav på tydlighet och förutsebarhet. Att tvångsåtgärder endast ska användas när de är ändamålsenliga, nödvändiga och till barnets eller den unges bästa.

Myndigheten välkomnar ambitionshöjningen och förtydliganden gällande rättssäker samhällsvård för barn och unga men poängterar att kommunerna, i en redan ekonomiskt pressad socialtjänst, behöver kompenseras ekonomiskt för kostnadsökningar som flera av förslagen innebär.

Författningsförslag

I föreslagen lydelse till 4 § förefaller strecksatsen *tidigare vidtagna åtgärder* i andra stycket ha fallit bort.

3.7.4 Ökat inslag av sakkunskap i domstolen

Socialstyrelsen tillstyrker förslagen om ökat inslag av sakkunskap i domstolen med följande synpunkt när det gäller förslaget att Socialstyrelsen ska förordna sakkunniga med viss utbildning och erfarenhet.

Myndigheten har rutiner för och erfarenhet av förordnande av sakkunniga läkare gällande LPT/LRV-mål vilket underlättar uppbyggnaden av en ny verksamhet som omfattar sakkunniga inom LVU mål. I ett uppstartsskede skulle myndigheten dock behöva utreda vidare hur verksamheten kan organiseras och bedrivas på bästa sätt. Bland annat vad gäller omfattning och arbetssätt samt hur nomineringar skulle gå till då det handlar om fler behovsanpassade kompetensprofiler. Det är bra att utredningen, i konsekvensbeskrivningen, tydliggör att Socialstyrelsen bestämmer vilka krav som ska ställas på de sakkunniga och säkerställa de sakkunnigas kompetens samt att utredningen inte föreslår kompetenser på detaljreglerad nivå utan på en generell, övergripande nivå.

4.9.2 Åklagare bör inte kunna fatta beslut om omedelbart omhändertagande

Socialstyrelsen avstyrker förslaget om en begränsad och subsidiär befogenhet för åklagare att fatta ett interimistiskt beslut om omedelbart omhändertagande. Myndigheten menar att det finns ett fungerande regelverk och organisation för omedelbara omhändertaganden enligt LVU 6 §.

De utmaningar i nuvarande system som utredningen sammanfattar är utmaningar som inte avhjälpas med att åklagare fattar beslut om omedelbart omhändertagande.

Vidare instämmer myndigheten helt i utredningens resonemang och bedömning när det gäller att det saknas behov och att det finns risker med att ge åklagare befogenhet att besluta om omedelbart omhändertagande (s. 145–149)

6.4.2 Förtydligande vad som krävs för att ett omhändertagande för vård ska upphöra

Socialstyrelsen tillstyrker förslagen om vad som krävs för att ett omhändertagande ska upphöra med följande synpunkter.

Det är av vikt att det säkerställs att förslaget, att socialnämndens omprövningsbeslut enligt 13 och 21 §§ LVU ska underställas förvaltningsrätten för prövning inom en vecka från beslutsdagen, inte medför ökad administrativ börda för socialnämnden i en annars tung

administrativ process. Det vill säga att underställningen avser obligatorisk domstolsprövning av beslutet men inte förutsätter muntlig förhandling.

Vidare vill myndigheten framhålla att förslaget om att LVU vården upphör om beslutet inte underställts förvaltningsrätten inom föreskriven tid kan försätta barnet eller den unge i en riskfylld situation om barnet eller den unge förlorar det skydd som vård enligt LVU ger. Mot bakgrund av beslut från JO (se exempelvis JO 2007/08 s. 307) är det tveksamt om ett nytt beslut om omedelbart omhändertagande kan fattas på samma grunder för det fall att det skulle förekomma att nämnden försummar att underställa förvaltningsrätten i tid.

6.4.3 Information till vårdnadshavare om skälen för ett omhändertagande och vad som krävs för att vården ska upphöra

Socialstyrelsen ser positivt på förslaget om uppdrag till myndigheten att genomföra ett pilotprojekt tillsammans med ett antal kommuner som ska syfta till att utveckla ändamålsenliga och lämpliga arbetssätt för socialtjänstens arbete med vårdnadshavare till barn som placerats utanför hemmet. Dock menar myndigheten att förslaget behöver beredas ytterligare, i samråd med myndigheten, när det gäller upplägg, organisation, tidsåtgång, vad som är möjligt att göra, med mera.

6.4.4 Bättre tillgång till statistik

Utredningen bedömer att det finns behov av bättre kunskap om vad ett beslut om omhändertagande för vård innebär för barn och unga för att möjliggöra uppföljning och analys av resultat av vården och föreslår mot den bakgrunden att Socialstyrelsen ges i uppdrag att utveckla en metodik som möjliggör redovisning av statistiska uppgifter om vårdtider och om barns och ungas situation efter att ett omhändertagande för vård har upphört.

Frågan om statistik inom sociala barn- och ungdomsvården är högst aktuell. Socialstyrelsen förordar att ett tilläggsuppdrag om att utreda detta ges till uppdraget att förbereda införandet av en ny lag om socialdataregister.

7.3.9 Barn och ungas rätt till umgänge med syskon och andra närstående

Socialstyrelsen tillstyrker förslagen om barns rätt till umgänge med syskon och andra närstående, men vill samtidigt uppmärksamma att de kan komma att medföra en betydande resursåtgång för socialtjänsten. Detta gäller särskilt mot bakgrund av att det för ett enskilt barn kan finnas en omfattande krets personer som barnet har umgängesrätt med, samt att socialnämndens

överväganden om umgängesbegränsning eller umgängesreglering ska ske var tredje månad. Därutöver kan det vara förenat med svårigheter för socialnämnden att avgöra vilka som ska anses utgöra barnets syskon respektive andra närstående.

7.4.9 Obligatoriska drogtest

Socialstyrelsen instämmer i utredningens bedömning avseende drogtest vid umgänge och vårdens upphörande. Myndigheten anser, likt den majoritet av yrkesverksamma som utredningen inhämtat synpunkter från, att drogtest inte bör vara ett obligatoriskt utredningsmedel. Myndigheten instämmer i utredningens bedömning att det ska göras en behovs- och proportionalitets bedömning inför beslut drogtest och att socialnämnden ska vara skyldig att fatta beslut om drogtest när det finns en anledning till det och mindre åtgärder inte är tillräckliga.

Myndigheten tillstyrker utredningens förslag om att ge Socialstyrelsen ett uppdrag att ta fram ett kunskapsstöd som är anpassat för provtagning enligt bestämmelserna i 32a – c §§ LVU, med tillägget att även tillgång till konsultationsmöjlighet inom hälso- och sjukvården behövs för att kunna göra rätt tolkning av provresultat.

När det gäller förslaget om att regionens skyldighet att erbjuda provtagning på socialnämndens initiativ regleras i en särskild lag, efterfrågar myndigheten en tydligare analys av förslaget förhållande till det hälso- och sjukvårdsrättsliga regelverket och offentlighets- och sekretesslagstiftningen samt ett tydligare resonemang kring regionens roll och ansvar.

8.6.2 Uppföljningstiden efter att ett omhändertagande för vård har upphört förlängs till ett år

Socialstyrelsen avstyrker förslaget om att uppföljningen ska pågå ett år. Myndigheten menar att nuvarande uppföljningstid är tillräcklig särskilt med tanke på att det ställs höga krav på att LVU vård ska upphöra. Om det skulle uppstå situationer som föranleder oro för barnet eller den unge behöver nämnden överväga om en utredning enligt 14 kap. 2 § SoL ska inledas.

Om beslut fattas att ändra nuvarande uppföljningstid på sex månader till ett år menar Socialstyrelsen att det bör vara en maxgräns. Det vill säga att uppföljning ska pågå i *max* ett år. Socialnämnden bör kunna bedöma hur länge uppföljningen ska pågå i varje enskilt fall utifrån barnets eller den unges aktuella situation.

8.6.3 Uppföljningsskyldigheten ska inte gälla när ett omhändertagande upphört i samband med en vårdnadsöverflyttning

Socialstyrelsen tillstyrker förslaget om att det inte ska finnas en uppföljningsskyldighet när vårdnaden om ett barn har flyttats över till ett familjehem enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken.

Socialstyrelsen vill dock uppmärksamma att en vårdnadsöverflyttning till familjehemsföräldrar kan aktualiseras även i andra situationer, exempelvis om barnets föräldrar avlider eller är varaktigt förhindrade att utöva vårdnaden. Det kan därför finnas skäl att överväga om undantaget bör begränsas till en vårdnadsöverflyttning enligt just 6 kap. 8 § föräldrabalken, eller om undantaget även bör kunna tillämpas vid vårdnadsöverflyttning enligt andra bestämmelser.

Det är även bra om det i den fortsatta beredningen förtydligas i författningskommentaren att uppföljningsskyldighet inte heller föreligger när ett barn inte längre har hemvist i Sverige, eftersom svenska domstolar då enligt rådets förordning (EU) 2019/1111 av den 25 juni 2019 om behörighet, erkännande och verkställighet av avgöranden i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar, och om internationella bortföranden av barn (Bryssel II-förordningen) inte har behörighet för barnet i mål om föräldraansvar.

Beslut om detta yttrande har fattats av tillförordnade myndighetschefen Linda Corsvall. I den slutliga handläggningen har tillförordnade avdelningschefen Johanna Kumlin, avdelningscheferna Pär Ödman, Thomas Lindén och Mona Heurgren samt enhetschefen Sara Gustavsson Roxell deltagit. Utredaren Marie-Anne Karlsson har varit föredragande.

SOCIALSTYRELSEN

Linda Corsvall

Marie-Anne Karlsson